

До спеціалізованої вченої ради

ДФ 41.086.071

Національного університету

«Одеська юридична академія»

ВІДГУК

опонента, кандидата юридичних наук,

доцента Холостенка Андрія Володимировича на дисертацію

Соловйова Вячеслава Олександровича

на тему: «Захисник як суб'єкт доказування при обранні,

зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального

провадження слідчим суддею», підготовлену на здобуття

ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що з прийняттям у 2012 р. КПК України, в кримінальному процесуальному законодавстві з'явилися нові інститути, метою яких є перетворення кримінального процесу України на змагальний. Одним із нововведень стало надання стороні захисту додаткових прав та гарантій, спрямованих на зміцнення її положення під час здійснення доказування на досудовому розслідуванні. Так, сторона захисту отримала право самостійно, безпосередньо збирати докази у досудовій стадії, а також право звертатися до слідчих суддів з метою одержання деяких доказів, необхідних для підготовки захисту. Незважаючи на закріплення відповідних прав, до сьогодні в КПК України відсутнє врегулювання процедур, спрямованих на їх належну реалізацію. Відповідні прогалини законодавства призвели до набуття особливої актуальності в науці кримінального процесу темою збирання доказів стороною захисту. Водночас усі наукові дослідження цього напрямку в основному зводяться до обговорення прогалин врегулювання процедури

збирання доказів, необхідних захиснику для підготовки захисту від обвинувачення, який здійснюватиметься під час судового розгляду. Однак потреба у підготовці захисту на досудовому розслідуванні виникає не виключно у зв'язку із готуванням до судового провадження. Не менш важливою метою збирання доказів є підготовка захисту, пов'язаного із застосуванням слідчим суддею до підозрюваного заходів забезпечення кримінального провадження (далі – ЗЗКП), а особливо запобіжних заходів. Строки підготовки такого захисту порівняно із підготовкою до судового розгляду суттєво відрізняються, однак процедура збирання доказів для обох випадків є ідентичною та не відповідає вимогам принципу розумності строків, а так само порушує право підозрюваного мати час та можливості для підготовки свого захисту, гарантованого п. (3) б ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція).

В цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження процедури збирання доказів, необхідних для підготовки захисту, пов'язаного із обранням, зміною, скасуванням, а також продовженням строків ЗЗКП слідчим суддею, що зумовлює необхідність перегляду загальної концепції участі захисника в доказуванні на досудовій стадії в контексті диференціації відповідних процедур, а так само створення нової концепції доказування, що здійснюється захисником у зв'язку із застосуванням до підозрюваного ЗЗКП слідчим суддею, є складовою загальної і відповідатиме Конвенції та принципам справедливості, змагальності та розумності строків кримінального провадження. Крім того, особливо актуальним є дослідження можливості впровадження принципу змагальності не тільки в доказування, однак й в інші інститути кримінального процесу, в тому числі у процес ініціювання застосування ЗЗКП слідчим суддею.

Актуальність дисертаційного дослідження також підтверджується й виконанням його в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична

академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016 – 2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016 – 2020 рр. (ДРН 0116U0184).

Дисертація Соловйова В. О. є першим в українській науці спеціальним комплексним дослідженням кримінального процесуального доказування, яке здійснюється захисником при обранні, зміні, скасуванні, продовженні слідчим суддею строків ЗЗКП на основі запропонованої справедливої, змагальної процедури, що відповідає праву підозрюваного мати час та можливості для підготовки свого захисту, передбаченого п. (3) б ст. 6 Конвенції, а також принципу розумності строків. Сформульовані та аргументовані автором результати дисертаційного дослідження є важливими в теоретичному та практичному аспектах, містять елементи наукової новизни та пропозиції щодо удосконалення законодавства. Слід відмітити, що за результатами здійсненого автором дослідження отримані такі результати, що мають наукову новизну:

вперше: представлено загальну концепцію участі захисника в доказуванні на досудовій стадії, диференційовану та належно вдосконалену відповідно до мети збирання доказів; запропоновано авторську концепцію доказування, що здійснюється захисником у зв'язку із застосуванням до підозрюваного ЗЗКП слідчим суддею, є складовою загальної концепції і відповідає Конвенції та принципам справедливості, змагальності та розумності строків кримінального провадження; умовою формування доказів сторони захисту на досудовому розслідуванні визначено їх збирання з метою подання слідчому судді у зв'язку з вирішенням питань про ЗЗКП; охарактеризовано інститут ЗЗКП як такий, що спрямований на задоволення процесуальних потреб сторони захисту; на підставі здійснення групування повноважень захисника за функціонально-сутнісним критерієм виокремлено два шляхи збирання

захисником доказів, пов'язаного із вирішенням слідчим суддею питань про ЗЗКП; запропоновано адаптовані до сторони захисту універсальні процедури збирання та отримання речей, документів, інформації; обґрунтовано існування нових альтернативних способів збирання доказів стороною захисту шляхом безпосереднього здобуття речей, документів, інформації, шляхом замовлення необхідних послуг, шляхом застосування технічних засобів фіксування процесуальних дій; розглянуто перспективу відібрання стороною захисту зразків для експертизи з речей, документів шляхом їх витребування та отримання, а біологічних зразків шляхом замовлення необхідних послуг; запропоновано надати стороні захисту право ініціювати прийняття слідчим, прокурором, дізнавачем, слідчим суддею процесуальних рішень; сформульовано пропозицію щодо покладення на слідчого, прокурора обов'язку з термінового надання захиснику доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення; доведено необхідність надання захиснику права ініціювати накладення слідчим суддею арешту на майно у вигляді речей, документів, зібраних ним під час досудового розслідування, на підставі чого запропоновано відповідні процедури; в якості окремої обставини, що підлягає встановленню слідчим суддею під час розгляду клопотання захисника про тимчасовий доступ до речей, документів, розглянуто «обґрунтованість ризиків знищення або пошкодження речей, документів під час проведення судової експертизи»; запропоновано врегулювання окремого порядку вирішення слідчим суддею питання про збереження зразка речового доказу захисту; доведено відсутність обов'язку захисника під час розгляду клопотань про ЗЗКП доводити обставини, що передбачені ч. 3 ст. 132 КПК України; перелік речей і документів, до яких заборонено доступ, запропоновано доповнити категорією «будь-яких матеріалів, що зібрані стороною захисту як докази у кримінальному провадженні» (з урахуванням відповідних винятків); запропоновано універсальні загальні змагальні правила вирішення різних

питань про ЗЗКП; виокремлено два основних напрямки участі захисника в застосуванні ЗЗКП слідчим суддею: ініціювання розгляду питань про їх застосування та заперечення проти їх застосування за клопотанням сторони обвинувачення, запропоновано їх загальні механізми; доведено необхідність надання захиснику додаткових прав з ініціювання застосування слідчим суддею приводу, грошового стягнення, скасування та зміни будь-яких ЗЗКП, застосованих до підозрюваного; виділено два аспекти права підозрюваного, передбаченого п. (3) б ст. 6 Конвенції: об'єктивний та суб'єктивний; обґрунтовано впровадження спеціальних скорочених строків процедур витребування, тимчасового доступу, проведення допиту та призначення експертиз слідчим суддею, проведення експертиз, в тому числі експрес-експертиз, ініційованих захисником та інших процедур, спрямованих на збирання захисником доказів з метою підготовки захисту у зв'язку із вирішенням слідчим суддею питань про ЗЗКП (в тому числі у зв'язку із підготовкою захисту проти обрання до підозрюваного запобіжного заходу), на підставі чого запропоновано диференціювання процедури збирання захисником доказів на загальну та спеціальну, головними відмінностями яких є підстави застосування, строки та наявність окремих елементів відповідних процесуальних дій; обґрунтовано необхідність встановлення обов'язку слідчого, прокурора не пізніше трьох годин з моменту повідомлення про підозру вручити захиснику письмове повідомлення про намір звернення з клопотанням про обрання запобіжного заходу, яке буде підтверджувати підставу для термінового збирання доказів та застосування спеціальної процедури; доведено особливу важливість та необхідність реалізації захисником під час підготовки захисту, пов'язаного із вирішенням питань про ЗЗКП щодо підозрюваного, запропонованого права на звернення до слідчого судді з клопотанням про доручення проведення процесуальних (слідчих (розшукових)) дій;

вдосконалено: поняття кримінального процесуального доказування, доказів, джерел доказів шляхом формулювання більш універсальних сучасних дефініцій, застосовних також до діяльності сторони захисту; класифікацію кримінально-процесуальних доказів і рішень шляхом їх поділу на остаточні, кінцеві, проміжні та локальні; правове регулювання тимчасово вилученого майна в частині його розширення деякими випадками збирання доказів захисником; правове регулювання накладення арешту на майно у зв'язку із пропозицією надання захиснику права ініціювати його застосування; порядок самостійного залучення захисником експертів на підставі ст. 243 КПК України шляхом здійснення нормативного розмежування його форм; процедуру тимчасового доступу, що здійснюється захисником, в залежності від форми надання речей, документів, інформації; порядок надання дозволу та проведення за клопотанням захисника обшуку на підставі ст. 166 КПК України шляхом адаптування загальної процедури обшуку до випадків, передбачених ст. 166 КПК України; процедуру вирішення слідчим суддею питання про відібрання зразків для експертизи за клопотанням захисника в залежності від етапу призначення та проведення експертизи; порядок відібрання зразків з речей, документів, біологічних зразків для експертизи, проведення якої ініційоване захисником; окремі положення принципу змагальності в контексті розширення повноважень слідчого судді з доказування;

дістали подальшого розвитку: впровадження гарантій процесуальної діяльності сторони захисту до моменту набуття нею процесуального статусу; питання зберігання захисником доказів у вигляді речей, документів; питання попередження експерта, залученого захисником, про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок і відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків; удосконалення процедури залучення слідчим суддею експерта для проведення експертизи, в тому числі судово-психіатричної, за

клопотанням захисника; питання впровадження в кримінальний процес інституту депонування доказів, в тому числі в частині удосконалення процедур вирішення клопотання захисника про допит та його проведення слідчим суддею; правила вирішення питань про ЗЗКП в частині впровадження елементів змагальності, додаткових процесуальних гарантій діяльності сторони захисту з доказування під час підготовки та участі у розгляді відповідних клопотань, надання захиснику права подавати письмові заперечення проти обрання, зміни, продовження строків ЗЗКП щодо підозрюваного та регламентації порядку такого подання, наділення слідчого судді правом за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою збирати докази, необхідні для прийняття законного, обґрунтованого процесуального рішення, а також обов'язком за наявності відповідних підстав не допускати в якості доказів матеріали, які зібрані ним або подаються учасниками в обґрунтування власної позиції, що не матиме наслідком визнання таких матеріалів недопустимими доказами; питання збільшення граничного строку надання стороні захисту клопотання та матеріалів про застосування ЗЗКП; питання скорочення строку надання захиснику доступу до матеріалів досудового розслідування у зв'язку із підготовкою захисту проти обрання до підозрюваного запобіжного заходу.

Дисертаційне дослідження містить і ряд інших цікавих та аргументованих висновків, пропозицій та рекомендацій, зокрема, щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства.

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на усталених кримінальній процесуальній науці

положеннях, підтверджені теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, комплексним аналізом чинного законодавства, прикладами з вітчизняної судової практики та практики Європейського суду з прав людини.

Про належний рівень достовірності значною мірою свідчить опрацювання здобувачем вагомого обсягу літературних джерел (117 найменувань до вступу та розділу 1; 125 найменувань до розділу 2; 30 найменувань до розділу 3), використання національного законодавства, законодавства зарубіжних країн, міжнародних нормативно-правових актів, аналіз судової практики із відповідної категорії справ. Мета дослідження полягає у представленні автором загальної концепції участі захисника в доказуванні на досудовій стадії в частині диференціації та належного вдосконалення її процедур відповідно до мети збирання доказів, у розробленні та впровадженні нової концепції доказування, що здійснюється захисником у зв'язку із застосуванням до підозрюваного ЗЗКП слідчим суддею, є складовою загальної і відповідатиме Конвенції та принципам справедливості, змагальності та розумності строків кримінального провадження, у більш широкому впровадженні принципу змагальності в інститут ЗЗКП, а також у формулюванні пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства в цій сфері. Для досягнення цієї мети автором було поставлено достатню кількість завдань, які з огляду на текст дисертації та висновки до роботи були успішно вирішені, автором запропоновано шляхи вирішення теоретичних та практичних питань, пов'язаних із участю захисника в доказуванні під час обрання, зміни, скасування ЗЗКП слідчим суддею.

Достовірність, повноту та об'єктивність отриманих результатів у значній мірі забезпечило використання автором комплексу філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Діалектичний метод застосований автором для визначення основних

понять дослідження, таких як «доказування», «докази», «процесуальні рішення», «витребування та отримання доказів», для виведення механізму формування доказів сторони захисту на досудовому розслідуванні, для виділення нових способів збирання доказів захисником, для виокремлення особливостей доказування, здійснюваного під час вирішення слідчим суддею питань про ЗЗКП, для диференціації процедури збирання доказів захисником на загальну та спеціальну, для виділення основних напрямків участі захисника в застосуванні ЗЗКП слідчим суддею, для розроблення загальних правил вирішення питань про ЗЗКП слідчим суддею, для побудови концепцій участі захисника в доказуванні на досудовому розслідуванні та формулювання пропозицій щодо нормативного врегулювання пов'язаних із ними процедур тощо (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). Метод історизму автором використано для порівняння положень КПК України 1960 р. з КПК України 2012 р., а так само й відповідних положень різних редакцій КПК України та Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2). За допомогою функціонального методу автором визначено ролі окремих суб'єктів в доказуванні, в тому числі здійснюваного під час вирішення слідчим суддею питань про ЗЗКП (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). Метод системного аналізу використовувався під час надання характеристик інститутів ЗЗКП та депонування доказів, класифікацій «доказів» та «процесуальних рішень», розгляду самостійного збирання доказів захисником та збирання доказів за допомогою слідчого судді як окремих систем повноважень, процедур та правил, виокремлення повноважень захисника у доказуванні, що здійснюється при вирішенні слідчим суддею питань про ЗЗКП з-поміж загальної системи повноважень тощо (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). Формально-юридичний метод використовувався автором під час дослідження відповідних положень

кримінального процесуального законодавства України (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). Порівняльно-правовий метод використовувався для порівняння норм кримінального процесуального законодавства України з відповідними нормами інших держав, а так само для порівняння подібних інститутів, що існують в окремих галузях права (підрозділи 2.2, 3.2, 3.3). Логіко-нормативний метод використано для формулювання пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3).

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці українських та зарубіжних вчених з кримінального процесуального права. Нормативну основу дослідження складають Конституція України, акти кримінального процесуального законодавства України та Республіки Казахстан, практика ЄСПЛ. Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять узагальнення судової практики ВССУ, а також судові рішення, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень за 2013-2020 роки.

Зміст і структура дисертації відповідають меті та завданням, сформульованим дисертантом на початку дослідження, а також відображають актуальність дослідження та його наукову новизну. Дисертація характеризується логічним змістовним наповненням, структура якого забезпечує комплексність та системність опрацювання проблематики. Сама структура дисертації побудована логічно, у відповідності до поставлених перед дослідженням завдань. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано вибір і актуальність обраної теми, потребу її наукового розроблення, подано відомості про мету, завдання, методи дослідження, вказано на його наукову новизну, практичне значення, наведено дані про апробацію результатів дослідження, про зроблені публікації тощо.

Перший розділ «Теоретико-методологічна характеристика доказування, яке здійснюється захисником під час досудового розслідування» включає три підрозділи.

В підрозділі 1.1. «Сучасні підходи до поняття кримінально-процесуального доказування» дисертантом визначені основні сучасні підходи до поняття кримінального процесуального доказування, представлено його універсальну дефініцію, яка є застосовною до усіх суб'єктів кримінального провадження.

В підрозділі 1.2. «Загальна характеристика доказування, здійснюваного стороною захисту під час досудового розслідування» автором надано загальну характеристику доказування, здійснюваного стороною захисту під час досудового розслідування, констатовано штучність змагальності процедури доказування, на підставі чого запропоновано основні напрямки впровадження змагальності в діяльність сторони захисту, основним з яких визначено застосування правил «*favor defensionis*» до процедури збирання доказів захисником. В цьому підрозділі дисертантом розглянуто статус матеріалів, що збираються стороною захисту на досудовому розслідуванні, та алгоритм формування доказів сторони захисту у досудовій стадії, на підставі чого автором зроблено висновок про збирання стороною захисту доказів «у чистому вигляді» на досудовому розслідуванні саме під час підготовки захисту, пов'язаного із обранням, зміною, скасуванням, продовженням строків ЗЗКП слідчим суддею. Автором запропоновано більш адаптовані до сучасного процесу доказування поняття доказів, класифікації доказів та процесуальних рішень.

В підрозділі 1.3. «Особливості доказування під час вирішення питань щодо заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею» автором виокремлено особливості доказування, що здійснюється під час вирішення питань про ЗЗКП слідчим суддею, головною з яких визначено спеціальну процедуру збирання доказів стороною захисту, яку автор

визначив як перспективну для впровадження до КПК України у зв'язку із значною часовою обмеженістю процесів вирішення слідчим суддею питань про обрання, зміну, скасування, продовження строків ЗЗКП. Дисертантом констатовано орієнтованість інституту ЗЗКП на задоволення потреб усіх учасників кримінального провадження, у зв'язку з чим необхідним визначено надання стороні захисту прав на ініціювання застосування більшої кількості видів ЗЗКП.

Другий розділ «Шляхи збирання матеріалів (доказів) захисником, пов'язаного з обранням, зміною чи скасуванням заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею» включає два підрозділи.

В підрозділі 2.1. «Самостійне збирання матеріалів (доказів) захисником» автором виокремлено два шляхи збирання матеріалів (доказів) захисником, пов'язаного із обранням, зміною, скасуванням ЗЗКП до підозрюваного: самостійне збирання доказів та збирання доказів за допомогою слідчого судді. Встановлено неналежність врегулювання процедур, які складають самостійне збирання доказів захисником, що свідчить про неможливість реалізації стороною захисту конвенційного права мати час та можливості для підготовки свого захисту. Розглянуто проблемні моменти збирання захисником доказів способами витребування, отримання, запропоновано врегулювання відповідних процедур. Запропоновано адаптовані до сторони захисту універсальні процедури збирання та отримання речей, документів, інформації. Обґрунтовано існування нових альтернативних способів збирання доказів стороною захисту шляхом безпосереднього здобуття речей, документів, інформації, шляхом замовлення необхідних послуг, шляхом застосування технічних засобів фіксування процесуальних дій, а також розглянуто перспективу відібрання стороною захисту зразків для експертизи з речей, документів шляхом їх витребування та отримання, а біологічних зразків шляхом замовлення необхідних послуг. Запропоновано надати стороні захисту право ініціювати прийняття слідчим, прокурором, дізнавачем, слідчим

суддею процесуальних рішень. Сформульовано пропозицію щодо покладення на слідчого, прокурора обов'язку з термінового надання захиснику доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення. Доведено необхідність надання захиснику права ініціювати накладення слідчим суддею арешту на майно у вигляді речей, документів, зібраних ним під час досудового розслідування, на підставі чого запропоновано відповідні процедури. Висунуто пропозиції по врегулюванню проблемних питань збирання захисником доказів шляхом самостійного залучення експерта для проведення експертизи.

В підрозділі 2.2. «Збирання захисником матеріалів (доказів) за допомогою слідчого судді» дисертантом охарактеризовано збирання захисником доказів за допомогою слідчого судді. Визначено особливу важливість цієї форми для побудови справедливої, змагальної процедури збирання доказів стороною захисту. Розглянуто проблемні моменти процедур збирання захисником доказів за допомогою слідчого судді, а саме: тимчасового доступу до речей, документів (ст. ст. 159-165 КПК України); проведення обшуку на підставі ст. 166 КПК України; залучення слідчим суддею експерта для проведення експертизи, в тому числі судово-психіатричної (ст. ст. 244, 509 КПК України); відібрання зразків для експертизи (ст. 245 КПК України); проведення слідчим суддею допиту на підставі ст. 225 КПК України. Виявлено відсутність врегулювання в КПК України одержання захисником дозволу на знищення, пошкодження речей, документів як об'єктів судової експертизи, запропоновано врегулювання відповідних процедур – в якості окремої обставини, що підлягає встановленню слідчим суддею під час розгляду клопотання захисника про тимчасовий доступ до речей, документів, розглянуто «обґрунтованість ризиків знищення або пошкодження речей, документів під час проведення судової експертизи». Запропоновано врегулювання окремого порядку вирішення слідчим суддею питання про збереження зразка речового доказу захисту. Доведено відсутність обов'язку захисника під час розгляду

клопотань про ЗЗКП доводити обставини, що передбачені ч. 3 ст. 132 КПК України. Перелік речей і документів, до яких заборонено доступ, запропоновано доповнити категорією «будь-яких матеріалів, що зібрані стороною захисту як докази у кримінальному провадженні» (з урахуванням відповідних винятків). В контексті діяльності захисника автором розглянуто недоліки інституту депонування доказів, представленого в КПК України. За результатами дослідження двох шляхів збирання доказів захисником, дисертантом запропоновано виділення загальної та спеціальної процедур збирання доказів стороною захисту, головними відмінностями яких є підстави застосування, строки та наявність окремих елементів відповідних процесуальних дій.

Третій розділ «Підготовка та участь захисника у розгляді слідчим суддею клопотань про обрання, зміну, скасування заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею» включає три підрозділи.

В підрозділі 3.1. «Порядок прийняття рішень про заходи забезпечення кримінального провадження слідчим суддею в умовах змагальності сторін кримінального провадження» автором проаналізовано порядок прийняття рішень про ЗЗКП слідчим суддею в умовах змагальності сторін, виокремлено аспекти прояву такої змагальності. Виділено два основних напрямки участі захисника в застосуванні ЗЗКП слідчим суддею: ініціювання розгляду питань про їх застосування та заперечення проти їх застосування за клопотанням сторони обвинувачення, запропоновано їх загальні механізми. Запропоновано універсальні загальні змагальні правила вирішення різних питань про ЗЗКП, якими, зокрема, передбачено: додаткові процесуальні гарантії захисника під час підготовки та участі у розгляді відповідних клопотань, порядок подачі сторонами письмових заперечень, право слідчого судді за клопотаннями учасників розгляду або за власною ініціативою збирати докази, необхідні для прийняття законного, обґрунтованого процесуального рішення, в тому числі шляхом доручення проведення

процесуальних (слідчих (розшукових)) дій; порядок недопущення слідчим суддею в якості доказів матеріалів, поданих учасниками або зібраних ним самим, що не є визнанням їх недопустимими доказами.

В підрозділі 3.2. «Ініціювання захисником розгляду питань про заходи забезпечення кримінального провадження» автором охарактеризовано випадки ініціювання захисником питань про різні види ЗЗКП. Окрім застосування накладення арешту на майно, обґрунтовано необхідність надання захиснику додаткових прав з ініціювання застосування до відповідних осіб приводу, грошового стягнення, а також з ініціювання скасування та зміни будь-яких ЗЗКП, застосованих до підозрюваного. Виділено два аспекти права підозрюваного, передбаченого п. (3) б ст. 6 Конвенції: об'єктивний та суб'єктивний. Розглянуто етапи механізму ініціювання захисником обрання, зміни, скасування ЗЗКП, обґрунтовано впровадження спеціальних скорочених строків процедур витребування, тимчасового доступу, проведення допиту та призначення експертиз слідчим суддею, проведення експертиз, в тому числі експрес-експертиз, ініційованих захисником та інших процедур, спрямованих на збирання захисником доказів з метою підготовки захисту у зв'язку із вирішенням слідчим суддею питань про ЗЗКП, на підставі чого запропоновано диференціювання процедури збирання захисником доказів на загальну та спеціальну, головними відмінностями яких є підстави застосування, строки та наявність окремих елементів відповідних процесуальних дій. Визначено особливу актуальність необхідності застосування спеціальної процедури збирання доказів під час здійснення захисником діяльності із заперечення проти обрання, зміни, продовження строків ЗЗКП, ініційованих слідчим, прокурором.

В підрозділі 3.3. «Захисник як суб'єкт заперечення доводів сторони обвинувачення під час обрання, зміни, продовження строків заходів забезпечення кримінального провадження» автором виокремлено етапи механізму заперечення захисником проти обрання, зміни, продовження

строків ЗЗКП: 1) отримання копій клопотання та матеріалів слідчого, прокурора про обрання, зміну, продовження строків ЗЗКП; 2) підготовка заперечень, яка включає терміновий збір необхідних матеріалів та безпосереднє складання заперечень; 3) надання копій заперечень та доданих матеріалів слідчому, прокурору та подання їх слідчому судді; 4) розгляд клопотання слідчим суддею. Охарактеризовано відповідні етапи. Доведено необхідність застосування спеціальної процедури збирання доказів захисником у зв'язку із підготовкою захисту, пов'язаного із вирішенням слідчим суддею питань щодо ЗЗКП відносно підозрюваного, ініційованих стороною обвинувачення. Особливу увагу приділено процесу підготовки захисту, пов'язаного із обранням щодо підозрюваного запобіжного заходу після його затримання. Висунуто пропозиції по скороченню строків здійснення важливих процесуальних дій, пов'язаних із підготовкою такого захисту. Обґрунтовано необхідність встановлення обов'язку слідчого, прокурора не пізніше трьох годин з моменту повідомлення про підозру вручити захиснику письмове повідомлення про намір звернення з клопотанням про обрання запобіжного заходу, яке буде підтверджувати підставу для термінового збирання доказів та застосування спеціальної процедури. Доведено особливу важливість та необхідність реалізації захисником під час підготовки захисту, пов'язаного із вирішенням питань про ЗЗКП щодо підозрюваного, запропонованого права на звернення до слідчого судді з клопотанням про доручення проведення процесуальних (слідчих (розшукових)) дій.

Автором внесені інші науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України в частині регламентації основних положень запропонованої концепції доказування, здійснюваного захисником при обранні, зміні, скасуванні, продовженні строків ЗЗКП слідчим суддею, що відповідає праву підозрюваного, встановленому п. (3) б ст. 6 Конвенції, а також принципам справедливості, змагальності, розумності строків. Зазначені пропозиції

також були викладені дисертантом у додатку до дисертації (Додаток А «Пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України»).

Таким чином автор у своїй роботі продемонстрував високий теоретичний рівень викладу матеріалів, логіку дослідження, вміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати законодавчі акти, коректно полемізувати з іншими авторами, аргументовано відстоювати власну точку зору як щодо предмету дослідження, так і щодо фундаментальних проблем юридичної доктрини, узагальнювати науково та практично значущі висновки. Усе це забезпечило обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків, рекомендацій. Додатки до дисертації мають змістовне значення і використані автором за призначенням.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також в участі автора з висвітленням основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень апробації. Основні результати дослідження знайшли відображення у 16 публікаціях, з яких чотири наукових статті відповідають вимогам п. 11 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, одна наукова стаття опублікована у періодичному виданні держави, що входить до ЄС та ОЕСР (Республіка Чехія), одна наукова стаття, яка додатково відображає наукові результати дисертації, та 10 тез доповідей на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Викладене може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Соловйова Вячеслава Олександровича на тему: «Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею» як самостійного наукового

дослідження з актуальної та важливої для науки кримінального процесу та практики проблематики.

Проте, оцінюючи дисертаційне дослідження на високому рівні, не можемо не відзначити, що в ньому містяться положення та висновки, які мають дискусійний характер, потребують додаткової аргументації, обґрунтування чи роз'яснення здобувачем під час публічного захисту дисертації, зокрема:

1. В підрозділі 1.2. дисертації (с. 41-42) автором піддано критиці концепцію так званого «паралельного або адвокатського розслідування», прихильники якої пропонують розширити повноваження захисника за рахунок надання прав щодо самостійного проведення деяких процесуальних (слідчих (розшукових)) дій. Водночас автор в дисертаційному дослідженні пропонує наділити захисника правом ініціювання накладення арешту на майно (речі та документи) з метою забезпечення збереження доказів сторони захисту. В цьому контексті потребує додаткового роз'яснення співвідношення критики концепції «паралельного або адвокатського розслідування» із пропозиціями щодо розширення прав захисника за рахунок надання повноважень щодо можливості ініціювати застосування додаткових видів ЗЗКП, адже право застосовувати процесуальний примус є характерною ознакою діяльності саме сторони обвинувачення.

2. В підрозділі 2.1. дисертації (с. 83) автор, розглядаючи способи збирання доказів захисником, робить висновок про те, що отримання, про яке йдеться в ч. 3 ст. 93 КПК України, не можна розглядати як кінцевий результат збирання доказів – воно є самостійним та відмінним від витребування способом. Водночас автором не надано обґрунтування наведеної думки, що потребує додаткового роз'яснення під час публічного захисту дисертації.

3. В підрозділі 2.2. дисертації (с. 129) дисертант звернув увагу на наявності проблеми неврегульованості порядку повернення речей,

документів (майна), зібраних захисником на досудовому розслідуванні. Автор лише зазначив, що окремого нормативного врегулювання потребує процедура повернення такого майна захисником їх законним володільцям. Водночас, формуючи повноцінну концепцію участі захисника в доказуванні на досудовій стадії, в дисертації автором не приділено достатньої уваги формуванню та наданню пропозицій щодо загальної сутності та характеристики моделі відповідної процедури.

4. В підрозділі 3.2. дисертації (с. 177) здобувач пропонує наділити захисника правом ініціювати накладення на відповідних суб'єктів кримінального провадження грошового стягнення з метою забезпечення виконання покладених на них процесуальних обов'язків. В цілому така пропозиція виявляється корисною та вкрай актуальною в контексті забезпечення процесуальних гарантій діяльності сторони захисту, однак слід зауважити, що доцільним було б приділити додаткову увагу опису механізмів запобігання зловживанню захисником відповідним правом.

5. В підрозділі 3.3. дисертації (с. 187, 194) під час опису запропонованої спеціальної процедури збирання доказів захисником, здійснюваного у зв'язку із підготовкою захисту, пов'язаного із застосуванням щодо підозрюваного ЗЗКП, автором пропонується встановити стислі строки для проведення експертиз (в тому числі експрес-експертиз), здійснюваних на замовлення сторони захисту або за дорученням слідчого судді, наданим за клопотанням захисту. Водночас автором в роботі, зокрема в розділі 2 дисертації, окремо не розглянуто питання проведення експрес-експертиз в кримінальному провадженні. Під час дисертаційного дослідження доцільним було б приділити окрему увагу порядку призначення та проведення експрес-експертиз за клопотанням захисника. Водночас пропозиція автора щодо можливості проведення експрес-експертиз в рамках спеціальної процедури збирання доказів захисником є актуальним напрямом для подальших наукових досліджень.

Наведені зауваження в основній частині мають дискусійний характер та не впливають на наукову цінність дисертаційного дослідження.

На підставі викладеного можна зробити загальний висновок, що дисертація Соловйова Вячеслава Олександровича на тему: «Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею» є завершеною науковою працею, в якій дисертантом отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне завдання – визначення участі захисника в доказуванні при обранні, зміні, скасуванні ЗЗКП слідчим суддею. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Соловйова В.О. відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261, п. 10 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, а Соловйов Вячеслав Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Професор кафедри кримінального
процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ, адвокат
кандидат юридичних наук, доцент**

Андрій ХОЛОСТЕНКО

«ПОГОДЖЕНО»

**Перший проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Сергій БРАТЕЛЬ

